

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 15ης Σεπτεμβρίου 2022 *

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 2009/81/ΕΚ – Συντονισμός των διαδικασιών σύναψης ορισμένων συμβάσεων έργων, προμηθειών και παροχής υπηρεσιών – Άρθρα 38 και 49 – Υποχρέωση να ελέγχεται η ύπαρξη ασυνήθιστα χαμηλής προσφοράς – Κριτήριο αξιολόγησης προσφοράς ως ασυνήθιστα χαμηλής το οποίο προβλέπεται στην εθνική νομοθεσία – Αδυναμία εφαρμογής – Απαίτηση υπάρξεως τριών κατ' ελάχιστον προσφορών – Κριτήριο βάσει του οποίου απαιτείται η προσφορά να είναι χαμηλότερη κατά ποσοστό μεγαλύτερο του 20 % από τη μέση τιμή των προσφορών που υπέβαλαν οι λοιποί προσφέροντες – Δικαστικός έλεγχος»

Στην υπόθεση C-669/20,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Varhoven administrativen sad (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Βουλγαρία) με απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2020, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 8 Δεκεμβρίου 2020, στο πλαίσιο της δίκης

Veridos GmbH

κατά

Ministar na vatreshnite raboti na Republika Bulgaria,

Mühlbauer ID Services GmbH – S&T,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους Κ. Λυκούργο, πρόεδρο τμήματος, S. Rodin (εισηγητή), J.-C. Bonichot, L. S. Rossi και O. Spineanu-Matei, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Veridos GmbH, εκπροσωπούμενη από τον T. P. Nenon, advokat,

* Γλώσσα διαδικασίας: η βουλγαρική.

- η Mühlbauer ID Services GmbH – S&T, εκπροσωπούμενη από τον Y. Lambovski, advokat,
- η Βουλγαρική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. Georgieva και L. Zaharieva,
- η Τσεχική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους M. Smolek και J. Vlácil,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον R. Bénard, την A.-L. Desjonquères και τον É. Toutain,
- η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την J. Schmoll,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους P. Ondrůšek, G. Wils και I. Zaloguin,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 24ης Φεβρουαρίου 2022,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής απόφασης αφορά την ερμηνεία των άρθρων 56 και 69 της οδηγίας 2014/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων και την κατάργηση της οδηγίας 2004/18/ΕΚ (ΕΕ 2014, L 94, σ. 65 και διορθωτικό ΕΕ 2016, L 135, σ. 120), των άρθρων 38 και 49 της οδηγίας 2009/81/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τον συντονισμό των διαδικασιών σύναψης ορισμένων συμβάσεων έργων, προμηθειών και παροχής υπηρεσιών που συνάπτονται από αναθέτουσες αρχές ή αναθέτοντες φορείς στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας καθώς και την τροποποίηση των οδηγιών 2004/17/ΕΚ και 2004/18/ΕΚ (ΕΕ 2009, L 216, σ. 76), και του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, της Veridos GmbH και, αφετέρου, του Ministar na vatreshnite raboti na Republika Bulgaria (Υπουργού Εσωτερικών της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας) και της κοινοπραξίας «Mühlbauer ID Services GmbH – S&T» με αντικείμενο απόφαση περί κατατάξεως των προσφερόντων και επιλογής του αναδόχου δημόσιας σύμβασης.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 2014/24

- 3 Κατά το άρθρο 56, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/24, το οποίο επιγράφεται «Γενικές αρχές», οι συμβάσεις ανατίθενται βάσει των κριτηρίων που καθορίζονται σύμφωνα με τα άρθρα 67 έως 69 της οδηγίας αυτής, εφόσον η αναθέτουσα αρχή έχει επαληθεύσει, σύμφωνα με τα άρθρα της 59 έως 61, ότι πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις.

4 Το άρθρο 69 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Ασυνήθιστα χαμηλές προσφορές», προβλέπει τα εξής:

«1. Όταν οι προσφορές φαίνονται ασυνήθιστα χαμηλές σε σχέση με τα έργα, τις προμήθειες ή τις υπηρεσίες, οι αναθέτουσες αρχές απαιτούν από τους οικονομικούς φορείς να εξηγήσουν την τιμή ή το κόστος που προτείνουν στην προσφορά.

2. Οι εξηγήσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 1 μπορούν να αφορούν ιδίως:

α) τα οικονομικά χαρακτηριστικά της μεθόδου κατασκευής, της διαδικασίας παρασκευής ή των παρεχόμενων υπηρεσιών·

β) τις επιλεγείσες τεχνικές λύσεις ή τις εξαιρετικά ευνοϊκές συνθήκες που διαθέτει ο προσφέρων για την παροχή των προϊόντων ή των υπηρεσιών ή για την εκτέλεση του έργου·

γ) την πρωτοτυπία του έργου, των προμηθειών ή των υπηρεσιών που προτείνονται από τον προσφέροντα·

δ) τη συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις του άρθρου 18 παράγραφος 2·

ε) τη συμμόρφωση προς τις υποχρεώσεις του άρθρου 71·

στ) το ενδεχόμενο χορήγησης κρατικής ενίσχυσης στον προσφέροντα.

3. Η αναθέτουσα αρχή αξιολογεί τις παρεχόμενες πληροφορίες, σε συνεννόηση με τον προσφέροντα. Μπορεί να απορρίψει την προσφορά μόνο εάν τα παρεχόμενα στοιχεία δεν εξηγούν κατά τρόπο ικανοποιητικό το χαμηλό επίπεδο της τιμής ή του κόστους που προτείνεται, λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων που αναφέρονται στην παράγραφο 2.

Οι αναθέτουσες αρχές απορρίπτουν την προσφορά, εάν διαπιστώσουν ότι η προσφορά είναι ασυνήθιστα χαμηλή, διότι δεν συμμορφώνεται με τις ισχύουσες υποχρεώσεις του άρθρου 18 παράγραφος 2.

4. Εάν η αναθέτουσα αρχή διαπιστώνει ότι μια προσφορά είναι ασυνήθιστα χαμηλή λόγω χορήγησης κρατικής ενίσχυσης στον προσφέροντα, η προσφορά μπορεί να απορριπτεί αποκλειστικά για αυτόν τον λόγο μόνο μετά από διαβούλευση με τον προσφέροντα και εφόσον αυτός δεν είναι σε θέση να αποδείξει, εντός επαρκούς προθεσμίας την οποία ορίζει η αναθέτουσα αρχή, ότι η εν λόγω ενίσχυση είναι σύμφωνη με την εσωτερική αγορά κατά την έννοια του άρθρου 107 [ΣΛΕΕ]. Σε περίπτωση όπου η αναθέτουσα αρχή απορρίπτει προσφορά υπό τις συνθήκες αυτές, ενημερώνει σχετικώς την Επιτροπή.

5. Εφόσον τους ζητηθεί, τα κράτη μέλη θέτουν στη διάθεση άλλων κρατών μελών, στο πλαίσιο διοικητικής συνεργασίας, κάθε πληροφορία που έχουν στη διάθεσή τους –όπως νόμους, κανονισμούς, συλλογικές συμβάσεις καθολικής ισχύος ή εθνικά τεχνικά πρότυπα– σχετικά με τα δικαιολογητικά και τα έγγραφα που προσκομίζονται σε σχέση με τις λεπτομέρειες που αναφέρονται στην παράγραφο 2.»

Η οδηγία 2009/81

- 5 Κατά το άρθρο 35 της οδηγίας 2009/81, το οποίο επιγράφεται «Ενημέρωση των υποψηφίων και των προσφερόντων»:

«1. Οι αναθέτουσες αρχές/αναθέτοντες φορείς ενημερώνουν, το συντομότερο δυνατόν, τους υποψηφίους και τους προσφέροντες σχετικά με τις ληφθείσες αποφάσεις σχετικά με την ανάθεση σύμβασης ή τη σύναψη συμφωνίας-πλαίσιο, περιλαμβανομένων των λόγων για τους οποίους αποφάσισαν να ματαιώσουν τη σύναψη σύμβασης ή μιας συμφωνίας-πλαίσιο για την οποία προκηρύχθηκε διαγωνισμός και να κινήσουν εκ νέου τη σχετική διαδικασία· οι πληροφορίες αυτές παρέχονται γραπτώς, εφόσον υποβληθεί η σχετική αίτηση στις αναθέτουσες αρχές/στους αναθέτοντες φορείς.

2. Οι αναθέτουσες αρχές/αναθέτοντες φορείς κοινοποιούν, κατόπιν αιτήσεως του ενδιαφερόμενου μέρους και με την επιφύλαξη της παραγράφου 3, το συντομότερο και εντός δεκαπέντε ημερών το αργότερο από την ημερομηνία παραλαβής γραπτής αίτησης, τα ακόλουθα στοιχεία:

- α) σε κάθε απορριφθέντα υποψήφιο, τους λόγους απόρριψης της υποψηφιότητάς του,
- β) σε κάθε απορριφθέντα προσφέροντα, τους λόγους για την απόρριψη της προσφοράς του, συμπεριλαμβάνοντας ιδίως, για τις περιπτώσεις που αναφέρονται στο άρθρο 18 παράγραφοι 4 και 5, αιτιολόγηση της απόφασής τους για τη μη ύπαρξη ισοδυναμίας ή της απόφασής τους ότι τα έργα, οι προμήθειες ή οι υπηρεσίες δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις περί απόδοσης ή λειτουργίας και, για τις περιπτώσεις που αναφέρονται στα άρθρα 22 και 23, τους λόγους της απόφασής τους για μη συμμόρφωση προς τις απαιτήσεις της ασφάλειας των πληροφοριών και της ασφάλειας του εφοδιασμού,
- γ) σε κάθε προσφέροντα που έχει υποβάλει παραδεκτή προσφορά η οποία απερρίφθη, τα χαρακτηριστικά και τα σχετικά πλεονεκτήματα της επιλεγείσας προσφοράς καθώς και το όνομα του αναδόχου ή των συμβαλλόμενων μερών της συμφωνίας-πλαίσιο.

3. Οι αναθέτουσες αρχές/αναθέτοντες φορείς δύνανται να αποφασίσουν να μην κοινοποιήσουν ορισμένες πληροφορίες σχετικά με την ανάθεση των συμβάσεων ή τη σύναψη των συμφωνιών-πλαίσιο, που αναφέρονται στην παράγραφο 1, εφόσον η γνωστοποίηση των εν λόγω πληροφοριών ενδέχεται να εμποδίσει την εφαρμογή του νόμου, να είναι αντίθετη προς το δημόσιο συμφέρον, και ιδίως τα συμφέροντα άμυνας και/ή ασφαλείας, ή να βλάψει τα νόμιμα εμπορικά συμφέροντα δημοσίων ή ιδιωτικών οικονομικών φορέων ή τις συνθήκες θεμιτού ανταγωνισμού μεταξύ αυτών.»

- 6 Το άρθρο 38 της οδηγίας αυτής, το οποίο επιγράφεται «Έλεγχος της καταλληλότητας των υποψηφίων και επιλογής των συμμετεχόντων και ανάθεση των συμβάσεων», ορίζει τα εξής:

«1. Οι συμβάσεις ανατίθενται βάσει των προβλεπόμενων στα άρθρα 47 και 49 κριτηρίων, λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 19, αφού οι αναθέτουσες αρχές/αναθέτοντες φορείς ελέγξουν την επάρκεια των οικονομικών φορέων που δεν έχουν αποκλεισθεί δυνάμει των άρθρων 39 ή 40, σύμφωνα με τα κριτήρια της χρηματοοικονομικής ικανότητας, των επαγγελματικών και τεχνικών γνώσεων ή ικανοτήτων που ορίζονται στα άρθρα 41 έως 46 και, ενδεχομένως, των αμερόληπτων κανόνων και κριτηρίων που ορίζονται στην παράγραφο 3 του παρόντος άρθρου.

2. Οι αναθέτουσες αρχές/αναθέτοντες φορείς μπορούν να απαιτούν ελάχιστα επίπεδα δυνατοτήτων, τα οποία πρέπει να καλύπτουν οι υποψήφιοι, σύμφωνα με τα άρθρα 41 και 42.

Η έκταση των οριζόμενων στα άρθρα 41 και 42 πληροφοριών καθώς και τα ελάχιστα επίπεδα των ικανοτήτων που απαιτούνται για μια συγκεκριμένη σύμβαση πρέπει να σχετίζονται με το αντικείμενο της σύμβασης και να είναι ανάλογα προς αυτό.

Τα ελάχιστα αυτά επίπεδα αναφέρονται στην προκήρυξη διαγωνισμού.

3. Στις κλειστές διαδικασίες, στις διαδικασίες με διαπραγμάτευση με δημοσίευση προκήρυξης διαγωνισμού και στον ανταγωνιστικό διάλογο, οι αναθέτουσες αρχές/αναθέτοντες φορείς δύνανται να περιορίζουν τον αριθμό των κατάλληλων υποψηφίων οι οποίοι προσκαλούνται για να υποβάλουν προσφορά ή να συμμετάσχουν σε διάλογο. Στην περίπτωση αυτή:

- οι αναθέτουσες αρχές/αναθέτοντες φορείς προσδιορίζουν στην προκήρυξη διαγωνισμού τα αντικειμενικά και αμερόληπτα κριτήρια ή κανόνες που προτίθενται να χρησιμοποιήσουν, τον ελάχιστο αριθμό υποψηφίων που προτίθενται να καλέσουν και, ενδεχομένως, το μέγιστο αριθμό. Ο ελάχιστος αριθμός υποψηφίων που προτίθενται να καλέσουν δεν μπορεί να είναι κατώτερος από τρεις·
- ο αριθμός των υποψηφίων που καλούνται εν συνεχεία από τις αναθέτουσες αρχές/αναθέτοντες φορείς είναι τουλάχιστον ίσος προς τον ελάχιστο αριθμό υποψηφίων που έχει καθορισθεί εκ των προτέρων, εφόσον υπάρχει επαρκής αριθμός κατάλληλων υποψηφίων.

Στην περίπτωση που ο αριθμός των υποψηφίων που ικανοποιούν τα κριτήρια επιλογής και τα ελάχιστα επίπεδα ικανότητας είναι μικρότερος από το ελάχιστο όριο, η αναθέτουσα αρχή/ο αναθέτων φορέας μπορεί να συνεχίσει τη διαδικασία καλώντας τον υποψήφιο ή τους υποψήφιους που διαθέτουν τις απαιτούμενες ικανότητες.

Εάν η αναθέτουσα αρχή/ο αναθέτων φορέας θεωρήσει ότι ο αριθμός των κατάλληλων υποψηφίων είναι πολύ μικρός για την εξασφάλιση πραγματικού ανταγωνισμού, μπορεί να αναστείλει τη διαδικασία και να δημοσιεύσει εκ νέου την αρχική προκήρυξη σύμφωνα με το άρθρο 30 παράγραφος 2 και το άρθρο 32, ορίζοντας νέα προθεσμία για την υποβολή αιτήσεων συμμετοχής. Στην περίπτωση αυτή, οι υποψήφιοι που επελέγησαν από την πρώτη δημοσίευση και οι υποψήφιοι που επιλέγονται από τη δεύτερη δημοσίευση προσκαλούνται σύμφωνα με το άρθρο 34. Η ευχέρεια αυτή ασκείται χωρίς επηρεασμό της δυνατότητας της αναθέτουσας αρχής/του αναθέτοντος φορέα να ακυρώσει την υπό εξέλιξη διαδικασία και να δρομολογήσει νέα διαδικασία.

4. Στο πλαίσιο της διαδικασίας ανάθεσης, η αναθέτουσα αρχή/ο αναθέτων φορέας δεν μπορεί να συμπεριλάβει άλλους οικονομικούς φορείς που δεν υπέβαλαν αίτηση συμμετοχής ούτε υποψηφίους που δεν διαθέτουν τις απαιτούμενες ικανότητες.

5. Όταν οι αναθέτουσες αρχές/αναθέτοντες φορείς κάνουν χρήση της δυνατότητας περιορισμού του αριθμού των προς συζήτηση λύσεων ή των προς διαπραγμάτευση προσφορών, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 26 παράγραφος 3 και στο άρθρο 27 παράγραφος 4, επιβάλλουν τον περιορισμό αυτό εφαρμόζοντας τα κριτήρια ανάθεσης που έχουν επισημάνει στην προκήρυξη διαγωνισμού ή στα έγγραφα της σύμβασης. Στην τελική φάση ο αριθμός αυτός πρέπει να επιτρέπει τη διασφάλιση συνθηκών πραγματικού ανταγωνισμού, εφόσον υπάρχει επαρκής αριθμός λύσεων ή κατάλληλων υποψηφίων.»

7 Το άρθρο 49 της ίδιας οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Ασυνήθιστα χαμηλές προσφορές», προβλέπει τα εξής:

«1. Εάν, για μια δεδομένη σύμβαση, οι προσφορές εμφανίζονται ως ασυνήθιστα χαμηλές σε σχέση με το αντικείμενό της, η αναθέτουσα αρχή/ο αναθέτων φορέας, πριν απορρίψει τις εν λόγω προσφορές, ζητεί γραπτώς τις διευκρινίσεις που θεωρεί χρήσιμες σε σχέση με τη σύνθεση της προσφοράς.

Οι διευκρινίσεις αυτές μπορούν να αφορούν ιδίως:

- α) τον οικονομικό χαρακτήρα της μεθόδου δομικής κατασκευής, της μεθόδου κατασκευής των προϊόντων ή της παροχής των υπηρεσιών,
- β) τις επιλεγείσες τεχνικές λύσεις και/ή τις εξαιρετικά ευνοϊκές συνθήκες που διαθέτει ο προσφέρων για την εκτέλεση του έργου ή για την προμήθεια των προϊόντων ή την παροχή των υπηρεσιών,
- γ) την πρωτοτυπία του έργου, των προμηθειών ή των υπηρεσιών που προτείνονται από τον προσφέροντα,
- δ) την τήρηση των διατάξεων περί προστασίας της απασχόλησης και των συνθηκών εργασίας, που ισχύουν στον τόπο εκτέλεσης του έργου, υπηρεσίας ή προμήθειας,
- ε) την ενδεχόμενη χορήγηση κρατικής ενίσχυσης στον προσφέροντα.

2. Η αναθέτουσα αρχή/ο αναθέτων φορέας ελέγχει, σε συνεννόηση με τον προσφέροντα, τη σύνθεση της προσφοράς βάσει των παρασχεθέντων δικαιολογητικών.

3. Η αναθέτουσα αρχή/ο αναθέτων φορέας που διαπιστώνει ότι μια προσφορά είναι ασυνήθιστα χαμηλή λόγω της χορήγησης κρατικής ενίσχυσης στον προσφέροντα μπορεί να απορρίψει την εν λόγω προσφορά μόνο αποκλειστικά για το λόγο αυτό μόνον εφόσον διαβουλευθεί με τον προσφέροντα και εφόσον ο τελευταίος δεν είναι σε θέση να αποδείξει, εντός επαρκούς προθεσμίας την οποία ορίζει η αναθέτουσα αρχή/ο αναθέτων φορέας, ότι η εν λόγω ενίσχυση έχει χορηγηθεί νομίμως. Όταν η αναθέτουσα αρχή/ο αναθέτων φορέας απορρίπτει μια προσφορά υπό τις συνθήκες αυτές, ενημερώνει σχετικά την Επιτροπή.»

8 Το άρθρο 55, παράγραφοι 2 και 4, της ίδιας οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Πεδίο εφαρμογής και διαθεσιμότητα των διαδικασιών προσφυγής», έχει ως εξής:

«2. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε οι αποφάσεις που λαμβάνουν οι αναθέτουσες αρχές/αναθέτοντες φορείς να υπόκεινται στην άσκηση αποτελεσματικών και, ιδίως, όσο το δυνατόν ταχύτερων προσφυγών, υπό τις προϋποθέσεις που θέτουν τα άρθρα 56 έως 62, λόγω του ότι οι αποφάσεις αυτές παραβιάζουν την κοινοτική νομοθεσία περί σύναψης συμβάσεων ή των εθνικών κανόνων που μεταφέρουν την εν λόγω νομοθεσία.

[...]

4. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε οι διαδικασίες προσφυγής να είναι διαθέσιμες, σύμφωνα με τους λεπτομερείς κανόνες που είναι δυνατόν να θεσπίζουν τα κράτη μέλη, τουλάχιστον σε

οιοδήποτε πρόσωπο έχει ή είχε συμφέρον να του ανατεθεί συγκεκριμένη σύμβαση και το οποίο υπέστη ή ενδέχεται να υποστεί ζημία από εικαζόμενη παράβαση.»

Το βουλγαρικό δίκαιο

- 9 Το άρθρο 72 του *zakon za obshtestvenite porachki* (νόμου περί δημοσίων συμβάσεων), το οποίο επιγράφεται «Ασυνήθιστα χαμηλές προσφορές», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:
«Σε περίπτωση που η προς αξιολόγηση προσφορά προσφέροντος, όσον αφορά την τιμή ή το κόστος, είναι χαμηλότερη κατά ποσοστό μεγαλύτερο του 20 % από τη μέση τιμή των προσφορών των λοιπών προσφερόντων σε σχέση με το ίδιο κριτήριο αξιολόγησης, η αναθέτουσα αρχή ζητεί να της προσκομισθεί, εντός προθεσμίας πέντε ημερών από τη λήψη του αιτήματός της, λεπτομερής γραπτή αιτιολόγηση σχετικά με τον τρόπο κατάρτισης της προσφοράς.»
- 10 Δυνάμει του άρθρου 212 του νόμου αυτού, η *Komisija za zashtita na konkurentsia* (επιτροπή προστασίας του ανταγωνισμού, Βουλγαρία) αποφαινεται επί της προσφυγής κατά της αποφάσεως της αναθέτουσας αρχής εντός μηνός ή δεκαπέντε ημερών από την έναρξη της διαδικασίας, και συντάσσεται αιτιολογημένη απόφαση η οποία δημοσιεύεται το αργότερο εντός επτά ημερών από την έκδοση αποφάσεως επί της προσφυγής.
- 11 Επιπλέον, το άρθρο 216 του ως άνω νόμου προβλέπει ταχεία διαδικασία με συνοπτικές προθεσμίες για ορισμένες διαδικαστικές πράξεις. Κατά το εν λόγω άρθρο 216, παράγραφος 6, το *Varhoven administrativen sad* (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο, Βουλγαρία) αποφαινεται εντός μηνός από την παραλαβή της αιτήσεως αναίρεσεως κατά της αποφάσεως της επιτροπής προστασίας του ανταγωνισμού και η απόφασή του είναι αμετάκλητη.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 12 Με απόφαση της 15ης Αυγούστου 2018, ο *zamestnik-ministar na vatreshnite raboti* (αναπληρωτής Υπουργός Εσωτερικών) κίνησε «κλειστή» διαδικασία σύναψης σύμβασης για τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και τη διαχείριση ενός συστήματος έκδοσης βουλγαρικών εγγράφων ταυτότητας γενιάς 2019. Στο πλαίσιο αυτό, συστάθηκε επικουρική επιτροπή για την προεπιλογή των υποψηφίων και για την εξέταση, την αξιολόγηση και την κατάταξη των προσφορών.
- 13 Κατόπιν σχετικής προεπιλογής, η *Veridos* και η κοινοπραξία «*Mühlbauer ID Services GmbH – S&T*» κλήθηκαν να υποβάλουν προσφορά. Με απόφαση της 29ης Απριλίου 2020 του αναπληρωτή Υπουργού Εσωτερικών, η σύμβαση ανατέθηκε στην ως άνω κοινοπραξία.
- 14 Η *Veridos* άσκησε προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον της επιτροπής προστασίας του ανταγωνισμού η οποία, με απόφαση της 25ης Ιουνίου 2020, απέρριψε την προσφυγή. Στις 13 Ιουλίου 2020 η *Veridos* άσκησε αναίρεση κατά της τελευταίας αυτής αποφάσεως ενώπιον του *Varhoven administrativen sad* (Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου, Βουλγαρία), το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο.
- 15 Κατά το αιτούν δικαστήριο, σκοπός της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως είναι να διευκρινιστεί αν η αναθέτουσα αρχή υποχρεούται να ελέγξει αν τυχόν υφίσταται ασυνήθιστα χαμηλή προσφορά, βάσει των αρχών της διαφάνειας, της απαγορεύσεως των διακρίσεων και της ίσης μεταχειρίσεως που κατοχυρώνει το δίκαιο της Ένωσης, προκειμένου να διασφαλιστεί η

αντικειμενική σύγκριση των προσφορών και να καθορισθεί, υπό συνθήκες πραγματικού ανταγωνισμού, ποια είναι η πλέον συμφέρουσα από οικονομικής απόψεως προσφορά, χωρίς ωστόσο να πρόκειται για ασυνήθιστα χαμηλή προσφορά που νοθεύει τον ανταγωνισμό.

- 16 Επιπλέον, το εν λόγω δικαστήριο διευκρινίζει ότι το άρθρο 72, παράγραφος 1, του νόμου περί δημοσίων συμβάσεων θέτει το κριτήριο ελέγχου μιας ασυνήθιστα χαμηλής προσφοράς, απαιτώντας να είναι η προσφορά αυτή «χαμηλότερη κατά ποσοστό μεγαλύτερο του 20 % από τη μέση τιμή των προσφορών των λοιπών προσφερόντων σε σχέση με το ίδιο κριτήριο αξιολόγησης». Επομένως, ο Βούλγαρος νομοθέτης απαιτεί σιωπηρώς την ύπαρξη τριών κατ' ελάχιστον προσφορών, δεδομένου ότι μια προσφορά πρέπει να αξιολογείται βάσει της μέσης τιμής δύο άλλων προσφορών. Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, στο πλαίσιο αυτό, η επιτροπή προστασίας του ανταγωνισμού έκρινε ότι δεν ήταν δυνατή η εφαρμογή της διάταξης αυτής, δεδομένου ότι είχαν υποβληθεί μόνο δύο προσφορές και, κατά συνέπεια, δεν μπορούσε να υπολογισθεί αυτή η μέση τιμή.
- 17 Το αιτούν δικαστήριο προσθέτει ότι η αναθέτουσα αρχή, ήτοι ο αναπληρωτής Υπουργός Εσωτερικών, δεν είχε στη διάθεσή της κανέναν εκ των προτέρων γνωστό αλγόριθμο ο οποίος να έχει αναπτυχθεί για την αξιολόγηση και την εξέταση του ενδεχομένου υπάρξεως ασυνήθιστα χαμηλής προσφοράς και να μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο ελέγχου υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης.
- 18 Ως εκ τούτου, το εν λόγω δικαστήριο επισημαίνει ότι η ύπαρξη ενός εκ του νόμου προβλεπόμενου κριτηρίου, το οποίο όμως δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην πράξη, και η έλλειψη οιοδήποτε άλλου εκ των προτέρων γνωστού κριτηρίου που να καθιστά δυνατό τον εντοπισμό ασυνήθιστα χαμηλών προσφορών εγείρουν τα ερωτήματα, αφενός, αν η αναθέτουσα αρχή απαλλάσσεται από την υποχρέωση να ελέγξει αν τυχόν υφίσταται μια τέτοια προσφορά, δεδομένου ότι το Δικαστήριο έχει ρητώς επισημάνει, με τη νομολογία του, ότι η αναθέτουσα αρχή πρέπει να βεβαιώνεται ότι οι προσφορές που της υποβάλλονται είναι σοβαρές και, αφετέρου, αν η αναθέτουσα αρχή υποχρεούται πάντοτε να αιτιολογεί τη διαπίστωση της ύπαρξης ασυνήθιστα χαμηλής προσφοράς ή αν μπορεί να υπερασπιστεί την απόφασή της περί κατάταξης των προσφερόντων εκθέτοντας επιχειρήματα επί της ουσίας στο πλαίσιο διαδικασίας δικαστικού ελέγχου. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι το τελευταίο αυτό ερώτημα πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα της νομολογίας του Δικαστηρίου, κατά την οποία η αιτιολογία μιας τέτοιας αποφάσεως δύναται να διευκρινιστεί για πρώτη φορά ενώπιον δικαστή μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις.
- 19 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Varhoven administrativen sad (Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
  - «1) Έχει το άρθρο 56 της οδηγίας [2014/24], σε συνδυασμό με το άρθρο 69 αυτής, ή το άρθρο 38 της οδηγίας [2009/81], σε συνδυασμό με το άρθρο 49 της οδηγίας αυτής, την έννοια ότι, σε περίπτωση αντικειμενικής αδυναμίας εφαρμογής κριτηρίου οριζόμενου από την εθνική νομοθεσία για την αξιολόγηση προσφοράς ως ασυνήθιστα χαμηλής και ελλείψει άλλου – επιλεγέντος από την αναθέτουσα αρχή και εκ των προτέρων γνωστού– κριτηρίου, η αναθέτουσα αρχή δεν υποχρεούται να προβεί σε εξέταση του κατά πόσον συντρέχει περίπτωση ασυνήθιστα χαμηλής προσφοράς;

- 2) Έχει το άρθρο 56 της οδηγίας [2014/24], σε συνδυασμό με το άρθρο 69 αυτής, ή το άρθρο 38 της οδηγίας [2009/81], σε συνδυασμό με το άρθρο 49 της οδηγίας αυτής, την έννοια ότι η αναθέτουσα αρχή υποχρεούται να προβεί σε εξέταση του κατά πόσον συντρέχει περίπτωση ασυνήθιστα χαμηλών προσφορών μόνον όταν υπάρχει υποψία σχετικά με κάποια προσφορά ή, αντιθέτως, η αναθέτουσα αρχή υποχρεούται πάντοτε να εξακριβώνει τη σοβαρότητα των προσφορών που έχουν υποβληθεί, παραθέτοντας σχετική αιτιολογία;
- 3) Ισχύει η απαίτηση αυτή για την αναθέτουσα αρχή στην περίπτωση που, στο πλαίσιο της διαδικασίας σύναψης δημόσιας σύμβασης, έχουν υποβληθεί δύο μόνον προσφορές;
- 4) Έχει το άρθρο 47 του [Χάρτη] την έννοια ότι υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο η εκτίμηση της αναθέτουσας αρχής ότι δεν υπάρχει υποψία ως προς την ύπαρξη ασυνήθιστα χαμηλής προσφοράς ή η πεποίθησή της ότι υφίσταται σοβαρή προσφορά όσον αφορά τον προσφέροντα του οποίου η προσφορά κατατάχθηκε πρώτη;
- 5) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο προηγούμενο ερώτημα: έχει το άρθρο 47 του [Χάρτη] την έννοια ότι η αναθέτουσα αρχή που δεν εξέτασε, στο πλαίσιο διαδικασίας σύναψης δημόσιας σύμβασης, το κατά πόσον συντρέχει περίπτωση ασυνήθιστα χαμηλής προσφοράς υποχρεούται να αιτιολογήσει και να τεκμηριώσει τους λόγους βάσει των οποίων δεν υφίσταται καμία υποψία ως προς την ύπαρξη ασυνήθιστα χαμηλής προσφοράς, ήτοι ως προς τη σοβαρότητα της προσφοράς που κατατάχθηκε πρώτη;»

Επί του αιτήματος υπαγωγής της υπόθεσης στην ταχεία διαδικασία

- 20 Το αιτούν δικαστήριο ζήτησε από το Δικαστήριο να εκδικάσει την υπό κρίση υπόθεση με την ταχεία διαδικασία, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 105, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου.
- 21 Προς στήριξη του αιτήματός του, το αιτούν δικαστήριο υποστηρίζει, αφενός, ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη δημόσια σύμβαση αφορά την έκδοση και την ανανέωση των βουλγαρικών εγγράφων ταυτότητας και ότι, ως τέτοια, συνδέεται άμεσα με την εθνική ασφάλεια και το νόμιμο νομικό καθεστώς των Βουλγάρων υπηκόων και, αφετέρου, ότι υφίσταται ταχεία διαδικασία με συνοπτικές προθεσμίες, προβλεπόμενη στα άρθρα 212 και 216 του νόμου περί δημοσίων συμβάσεων, όσον αφορά ορισμένες διαδικαστικές πράξεις.
- 22 Επιπλέον, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η ανάγκη εκδίκασης της υπό κρίση αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως με την ταχεία διαδικασία του άρθρου 105 του Κανονισμού Διαδικασίας δεν απορρέει από την οικονομική διάσταση της σχετικής δημόσιας σύμβασης, αλλά από τις συνέπειες της εφαρμογής της και τις έννομες σχέσεις που συνδέονται με την επίμαχη στην κύρια δίκη ένδικη διαδικασία. Συγκεκριμένα, η διαδικασία αυτή αφορά τα έγγραφα ταυτότητας απροσδιόριστου αριθμού Βουλγάρων πολιτών και την ικανότητά τους να ασκούν τα θεμελιώδη δικαιώματά τους, όπως είναι η ελευθερία κυκλοφορίας, η ελευθερία εγκατάστασης και το δικαίωμα του εκλέγειν.
- 23 Το άρθρο 105, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας προβλέπει ότι, κατόπιν αιτήματος του αιτούντος δικαστηρίου ή, σε εξαιρετική περίπτωση, αυτεπαγγέλτως, ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου μπορεί, όταν η φύση της υπόθεσης απαιτεί να αποφανθεί το Δικαστήριο το

συντομότερο δυνατόν, να αποφασίσει, αφού ακούσει τον εισηγητή δικαστή και τον γενικό εισαγγελέα, την υπαγωγή της προδικαστικής παραπομπής σε ταχεία διαδικασία κατά παρέκκλιση από τις διατάξεις του Κανονισμού αυτού.

- 24 Συναφώς, όσον αφορά, καταρχάς, το γεγονός ότι τα ερωτήματα που εγείρει η υπό κρίση υπόθεση αφορούν ενδεχομένως μεγάλο αριθμό Βουλγάρων υπηκόων και εννόμων σχέσεων, υπενθυμίζεται ότι η προβλεπόμενη στην ως άνω διάταξη ταχεία διαδικασία αποτελεί δικονομικό μέσο για την αντιμετώπιση εξαιρετικά επείγουσας περίπτωσης (απόφαση της 28ης Απριλίου 2022, Caruter, C-642/20, EU:C:2022:308, σκέψη 21 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 25 Ο μεγάλος αριθμός προσώπων ή νομικών καταστάσεων που ενδεχομένως αφορά η απόφαση την οποία πρέπει να εκδώσει το αιτούν δικαστήριο μετά την υποβολή προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο δεν συνιστά αυτός καθεαυτόν εξαιρετική περίπτωση ικανή να δικαιολογήσει την υπαγωγή της υπόθεσης σε ταχεία διαδικασία [απόφαση της 3ης Μαρτίου 2022, Presidenza del Consiglio dei Ministri κ.λπ. (Ειδικευόμενοι γιατροί), C-590/20, EU:C:2022:150, σκέψη 28 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 26 Εν συνεχεία, μολονότι το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει τον σημαντικό και ευαίσθητο χαρακτήρα της επίμαχης στην κύρια δίκη δημόσιας σύμβασης που αφορά την έκδοση και την ανανέωση των βουλγαρικών εγγράφων ταυτότητας και των απαντήσεων που το Δικαστήριο πρόκειται να δώσει στα ερωτήματα που του υποβάλλονται, στον οικείο τομέα του δικαίου της Ένωσης, τα διάφορα αυτά στοιχεία δεν είναι ικανά από μόνα τους να δικαιολογήσουν την υπαγωγή της υπό κρίση υπόθεσης στην εν λόγω ταχεία διαδικασία (πρβλ. διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 25ης Φεβρουαρίου 2021, Sea Watch, C-14/21 και C-15/21, EU:C:2021:149, σκέψη 24).
- 27 Εν πάση περιπτώσει, από το αίτημα που διαλαμβάνεται στη σκέψη 20 της παρούσας αποφάσεως δεν προκύπτει με ποιον τρόπο η διάρκεια της ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασίας θα μπορούσε να επηρεάσει την έκδοση ή τη χορήγηση τέτοιων εγγράφων.
- 28 Εξάλλου, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι το απλό και ασφαλώς θεμιτό συμφέρον των ιδιωτών να προσδιοριστεί το συντομότερο δυνατόν η έκταση των δικαιωμάτων που αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης δεν μπορεί να τεκμηριώσει την ύπαρξη εξαιρετικής περίπτωσης, κατά την έννοια του άρθρου 105, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας (απόφαση της 28ης Απριλίου 2022, Phoenix Contact, C-44/21, EU:C:2022:309, σκέψη 16 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 29 Όσον αφορά, τέλος, την ύπαρξη σύντομων δικονομικών προθεσμιών, επισημαίνεται ότι η απαίτηση εκδίκασης της εκκρεμούς ενώπιον του Δικαστηρίου υπόθεσης το συντομότερο δυνατόν δεν μπορεί να προκύψει μόνον από το γεγονός ότι το αιτούν δικαστήριο οφείλει να εκδικάσει ταχέως τη διαφορά ούτε από το γεγονός και μόνο ότι η καθυστέρηση ή η αναστολή παροχής των υπηρεσιών που αποτελούν αντικείμενο δημόσιας σύμβασης ενδέχεται να έχει ζημιογόνα αποτελέσματα για τους ενδιαφερομένους (απόφαση της 28ης Απριλίου 2022, Caruter, C-642/20, EU:C:2022:308, σκέψη 24 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 30 Υπό τις συνθήκες αυτές, την 1η Φεβρουαρίου 2021 ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου, αφού άκουσε τον εισηγητή δικαστή και τον γενικό εισαγγελέα, αποφάσισε να απορρίψει το αίτημα που διαλαμβάνεται στη σκέψη 20 της παρούσας αποφάσεως.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

- 31 Καταρχάς, επισημαίνεται ότι το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει τόσο τα άρθρα 38 και 49 της οδηγίας 2009/81 όσο και τα άρθρα 56 και 69 της οδηγίας 2014/24. Πάντως, δεδομένου ότι το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η επίμαχη δημόσια σύμβαση περιέχει μεν στοιχεία τα οποία εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2014/24, πλην όμως η αναθέτουσα αρχή αποφάσισε να προκηρύξει διαγωνισμό για τη σύναψη ενιαίας σύμβασης σύμφωνα με την οδηγία 2009/81, πρέπει να ερμηνευθούν οι σχετικές διατάξεις της οδηγίας 2009/81. Συναφώς υπογραμμίζεται ότι η ερμηνεία αυτή μπορεί να εφαρμοστεί και στις διατάξεις της οδηγίας 2014/24, στην περίπτωση που είναι, κατ' ουσίαν, πανομοιότυπες με τις διατάξεις της οδηγίας 2009/81.

Επί του πρώτου, του δευτέρου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

- 32 Με το πρώτο, το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν τα άρθρα 38 και 49 της οδηγίας 2009/81 έχουν την έννοια ότι επιβάλλουν στην αναθέτουσα αρχή την υποχρέωση να ελέγξει αν υφίσταται ασυνήθιστα χαμηλή προσφορά, ακόμη και όταν δεν υπάρχει υπόνοια για κάποια προσφορά ή όταν το οριζόμενο για τον σκοπό αυτό από την εθνική νομοθεσία κριτήριο, το οποίο εμμέσως απαιτεί την ύπαρξη τριών κατ' ελάχιστον προσφορών, δεν μπορεί να εφαρμοστεί λόγω του ανεπαρκούς αριθμού των υποβληθεισών προσφορών.
- 33 Το δίκαιο της Ένωσης δεν ορίζει την έννοια της «ασυνήθιστα χαμηλής προσφοράς». Εντούτοις, όπως υπενθύμισε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 30 έως 32 των προτάσεων του, το Δικαστήριο έχει προσδιορίσει το περίγραμμα της έννοιας αυτής στο πλαίσιο ερμηνείας οδηγιών διαφορετικών από τη μνημονευόμενη στην προηγούμενη σκέψη, οι οποίες αφορούν τις δημόσιες συμβάσεις.
- 34 Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έχει κρίνει επανειλημμένως ότι εναπόκειται στα κράτη μέλη και, ειδικότερα, στις αναθέτουσες αρχές να καθορίσουν τον τρόπο υπολογισμού ενός κατώτατου ορίου πέραν του οποίου πρόκειται για ασυνήθιστα «χαμηλή» προσφορά (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 27ης Νοεμβρίου 2001, Lombardini και Mantovani, C-285/99 και C-286/99, EU:C:2001:640, σκέψη 67, και της 18ης Δεκεμβρίου 2014, Data Medical Service, C-568/13, EU:C:2014:2466, σκέψη 49) ή να καθορίσουν την τιμή της, υπό την προϋπόθεση ότι χρησιμοποιούν αντικειμενική και μη εισάγουσα διακρίσεις μέθοδο. Το Δικαστήριο έχει, επίσης, αποφανθεί ότι είναι ευθύνη της αναθέτουσας αρχής «να εντοπίζει τις ύποπτες προσφορές» (πρβλ. απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 2001, Lombardini και Mantovani, C-285/99 και C-286/99, EU:C:2001:640, σκέψη 55).
- 35 Επιπλέον, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι το ζήτημα αν μια προσφορά είναι ασυνήθιστα χαμηλή πρέπει να εκτιμάται σε σχέση με τη συγκεκριμένη παροχή. Επομένως, στο πλαίσιο εξέτασης του ασυνήθιστα χαμηλού χαρακτήρα μιας προσφοράς, η αναθέτουσα αρχή μπορεί, προκειμένου να διασφαλίσει τον υγιή ανταγωνισμό, να λάβει υπόψη το σύνολο των κρίσιμων για την παροχή αυτή στοιχείων (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 29ης Μαρτίου 2012, SAG ELV Slovensko κ.λπ., C-599/10, EU:C:2012:191, σκέψεις 29 και 30, και της 18ης Δεκεμβρίου 2014, Data Medical Service, C-568/13, EU:C:2014:2466, σκέψη 50).
- 36 Συναφώς, τα άρθρα 38 και 49 της οδηγίας 2009/81 επιβάλλουν στην αναθέτουσα αρχή την υποχρέωση, πρώτον, να εντοπίσει τις ύποπτες προσφορές, δεύτερον, να παράσχει στους διαγωνιζομένους τη δυνατότητα να αποδείξουν τη σοβαρότητα των προσφορών τους, ζητώντας

τους να παράσχουν τις διευκρινίσεις που κρίνει σκόπιμες, τρίτον, να εκτιμήσει τη λυσιτέλεια των πληροφοριών που παρέσχον οι ενδιαφερόμενοι και, τέταρτον, να εκδώσει απόφαση αποδοχής ή απόρριψης των προσφορών αυτών. Πάντως, οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τα άρθρα αυτά δεσμεύουν την αναθέτουσα αρχή μόνο στην περίπτωση που η αξιοπιστία μιας προσφοράς είναι, a priori, αμφίβολη (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2017, Agriconsulting Europe κατά Επιτροπής, C-198/16 P, EU:C:2017:784, σκέψεις 51 και 52 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

- 37 Όπως διευκρίνισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 38 των προτάσεών του, η αναθέτουσα αρχή οφείλει να εντοπίσει τις φαινομενικά ύποπτες προσφορές, οι οποίες υπόκεινται, εκ του λόγου αυτού, στην προβλεπόμενη στο άρθρο 49 της οδηγίας 2009/81 διαδικασία ελέγχου με ακρόαση των ενδιαφερομένων, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των χαρακτηριστικών του αντικειμένου της οικείας προσκλήσεως προς υποβολή προσφορών. Η σύγκριση με τις άλλες υποβληθείσες προσφορές, ακόμη και αν σε ορισμένες περιπτώσεις είναι χρήσιμη για τον εντοπισμό κάποιας ασυνήθιστα χαμηλής προσφοράς, δεν μπορεί, εντούτοις, να καθίσταται το μοναδικό κριτήριο που διαθέτει συναφώς η αναθέτουσα αρχή.
- 38 Η εξέταση του συνόλου των σχετικών με την προκήρυξη του διαγωνισμού και τα έγγραφα της σύμβασης στοιχείων πρέπει να παρέχει στην αναθέτουσα αρχή τη δυνατότητα να προσδιορίσει αν, παρά την ύπαρξη αποκλίσεως από τις προσφορές που υπέβαλαν οι λοιποί διαγωνιζόμενοι, η ύποπτη προσφορά είναι αρκούντως σοβαρή. Συναφώς, η αναθέτουσα αρχή μπορεί να στηριχθεί σε εθνικούς κανόνες που ορίζουν συγκεκριμένη μέθοδο για τον εντοπισμό των ασυνήθιστα χαμηλών προσφορών.
- 39 Εντούτοις, κατόπιν των προεκτεθέντων, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η οδηγία 2009/81 δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να εκτιμηθεί ότι μια προσφορά είναι ασυνήθιστα χαμηλή όταν έχουν υποβληθεί μόνο δύο προσφορές. Αντιθέτως, η αδυναμία εφαρμογής του κριτηρίου που προβλέπει το εθνικό δίκαιο για την εκτίμηση του ασυνήθιστα χαμηλού χαρακτήρα μιας προσφοράς δεν μπορεί να απαλλάξει την αναθέτουσα αρχή από την υπομνησθείσα στη σκέψη 36 της παρούσας αποφάσεως υποχρέωσή της να εντοπίσει τις ύποπτες προσφορές και να προβεί, εφόσον υφίστανται τέτοιες προσφορές, σε έλεγχο με ακρόαση των ενδιαφερομένων.
- 40 Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι τα άρθρα 38 και 49 της οδηγίας 2009/81 έχουν την έννοια ότι οι αναθέτουσες αρχές, σε περίπτωση υπονοιών ότι μια προσφορά είναι ασυνήθιστα χαμηλή, οφείλουν να εξακριβώνουν αν όντως συντρέχει τέτοια περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα κρίσιμα στοιχεία της προκήρυξης του διαγωνισμού και των εγγράφων της σύμβασης, χωρίς να ασκούν συναφώς επιρροή η αδυναμία εφαρμογής των κριτηρίων που προβλέπει για τον σκοπό αυτό η εθνική νομοθεσία και ο αριθμός των υποβληθεισών προσφορών.

Επί του τέταρτου και του πέμπτου προδικαστικού ερωτήματος

- 41 Με το τέταρτο και το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 55, παράγραφος 2, της οδηγίας 2009/81, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι η εκ μέρους της αναθέτουσας αρχής διαπίστωση ότι δεν υφίστανται υπόνοιες υπάρξεως ασυνήθιστα χαμηλής προσφοράς ή ακόμη η πεποίθησή της περί της σοβαρότητας της προσφοράς διαγωνιζομένου που έχει καταταγεί στην πρώτη θέση υπόκεινται σε δικαστικό έλεγχο και αν η αναθέτουσα αρχή υποχρεούται συνακόλουθα να αιτιολογήσει το συμπέρασμά της στο πλαίσιο της απόφασης ανάθεσης της σύμβασης.

- 42 Όπως διαπίστωσε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 47 και 48 των προτάσεών του, αναφερόμενο στις ασυνήθιστα χαμηλές προσφορές, το άρθρο 49 της οδηγίας 2009/81 δεν επιβάλλει στην αναθέτουσα αρχή οριζόντια υποχρέωση να αποφανθεί ρητώς αν ορισμένη προσφορά είναι ενδεχομένως ασυνήθιστα χαμηλή. Αντιθέτως, κατά το εν λόγω άρθρο 49, η υποχρέωση αυτή επιβάλλεται αν, «για μια δεδομένη σύμβαση», η αναθέτουσα αρχή θεωρεί ότι «οι προσφορές» εμφανίζονται ως «ασυνήθιστα χαμηλές σε σχέση με το αντικείμενό της».
- 43 Συναφώς, από το άρθρο 35 της οδηγίας 2009/81 προκύπτει ότι οι αναθέτουσες αρχές οφείλουν να ενημερώνουν το ταχύτερο δυνατόν τους υποψηφίους και τους προσφέροντες για τις αποφάσεις που λαμβάνουν σχετικά με την ανάθεση της σύμβασης και ότι η ενημέρωση αυτή παρέχεται εγγράφως εφόσον υποβληθεί σχετικό αίτημα. Ειδικότερα, όταν το ενδιαφερόμενο μέρος υποβάλλει γραπτή αίτηση, οι αναθέτουσες αρχές του κοινοποιούν, μεταξύ άλλων, τα κατάλληλα στοιχεία που τεκμηριώνουν τις βασικές αποφάσεις που λαμβάνονται στο πλαίσιο διαδικασίας σύναψης σύμβασης. Κατά συνέπεια, όταν η αναθέτουσα αρχή διαπιστώνει ότι μια προσφορά εμφανίζεται ως ασυνήθιστα χαμηλή και, ως εκ τούτου, διεξάγει κατ' αντιπαράθεση συζήτηση με τον οικείο προσφέροντα, το αποτέλεσμα πρέπει να καταχωρείται εγγράφως.
- 44 Επομένως, μόνο σε περίπτωση που υπάρχει υποψία ότι μια προσφορά είναι ασυνήθιστα χαμηλή και αφού έχει τηρηθεί η διαδικασία ελέγχου με ακρόαση των ενδιαφερομένων που μνημονεύεται στη σκέψη 37 της παρούσας αποφάσεως, η αναθέτουσα αρχή οφείλει να εκδώσει τυπικώς αιτιολογημένη απόφαση αποδοχής ή απόρριψης της επίμαχης προσφοράς.
- 45 Εντούτοις, εν προκειμένω, από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι η αναθέτουσα αρχή δεν κίνησε την προβλεπόμενη στο άρθρο 49 της οδηγίας 2009/81 διαδικασία ελέγχου με ακρόαση των ενδιαφερομένων, ούτε έλαβε ρητή απόφαση επί του θέματος αυτού.
- 46 Στην περίπτωση αυτή, η υποχρέωση που απορρέει από το άρθρο 55, παράγραφος 2, της οδηγίας 2009/81 και από το άρθρο 47 του Χάρτη, κατά την οποία πρέπει να παρέχεται η δυνατότητα άσκησης αποτελεσματικής προσφυγής κατά της αποφάσεως ανάθεσης της επίμαχης σύμβασης, επιτάσσει να έχουν οι προσφέροντες που θεωρούν ότι υφίστανται ζημία τη δυνατότητα να ασκήσουν προσφυγή κατά της απόφασης αυτής, προβάλλοντας ότι η επιλεγείσα προσφορά θα έπρεπε να έχει χαρακτηριστεί ως «ασυνήθιστα χαμηλή».
- 47 Συναφώς, το γεγονός ότι μια προσφορά δεν θεωρείται ως «ασυνήθιστα χαμηλή», χωρίς ειδική αιτιολογία, δεν μπορεί να οδηγήσει, αυτό καθαυτό, στην ακύρωση της διαδικασίας ανάθεσης σύμβασης, δεδομένου ότι ο νομοθέτης της Ένωσης δεν επέβαλε στις αναθέτουσες αρχές την υποχρέωση να εκδίδουν ρητή και αιτιολογημένη απόφαση διαπιστώνουσα ότι δεν υφίστανται ασυνήθιστα χαμηλές προσφορές.
- 48 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο τέταρτο και στο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 55, παράγραφος 2, της οδηγίας 2009/81, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη, έχει την έννοια ότι, όταν η αναθέτουσα αρχή δεν κίνησε διαδικασία ελέγχου του ενδεχομένου να είναι κάποια προσφορά ασυνήθιστα χαμηλή, διότι έκρινε ότι καμία από τις προσφορές που της υποβλήθηκαν δεν είχε τέτοιο χαρακτήρα, η εκτίμησή της δύναται να αποτελέσει αντικείμενο δικαστικού ελέγχου στο πλαίσιο προσφυγής κατά της απόφασης ανάθεσης της επίμαχης σύμβασης.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 49 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπόμπου που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Τα άρθρα 38 και 49 της οδηγίας 2009/81/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τον συντονισμό των διαδικασιών σύναψης ορισμένων συμβάσεων έργων, προμηθειών και παροχής υπηρεσιών που συνάπτονται από αναθέτουσες αρχές ή αναθέτοντες φορείς στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας καθώς και την τροποποίηση των οδηγιών 2004/17/EK και 2004/18/EK,

έχουν την έννοια ότι:

οι αναθέτουσες αρχές, σε περίπτωση υπονοιών ότι μια προσφορά είναι ασυνήθιστα χαμηλή, οφείλουν να εξακριβώνουν αν όντως συντρέχει τέτοια περίπτωση, λαμβάνοντας υπόψη όλα τα κρίσιμα στοιχεία της προκήρυξης του διαγωνισμού και των εγγράφων της σύμβασης, χωρίς να ασκούν συναφώς επιρροή η αδυναμία εφαρμογής των κριτηρίων που προβλέπει για τον σκοπό αυτό η εθνική νομοθεσία και ο αριθμός των υποβληθεισών προσφορών.

- 2) Το άρθρο 55, παράγραφος 2, της οδηγίας 2009/81, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

έχει την έννοια ότι:

όταν η αναθέτουσα αρχή δεν κίνησε διαδικασία ελέγχου του ενδεχομένου να είναι κάποια προσφορά ασυνήθιστα χαμηλή, διότι έκρινε ότι καμία από τις προσφορές που της υποβλήθηκαν δεν είχε τέτοιο χαρακτήρα, η εκτίμησή της δύναται να αποτελέσει αντικείμενο δικαστικού ελέγχου στο πλαίσιο προσφυγής κατά της απόφασης ανάθεσης της επίμαχης σύμβασης.

(υπογραφές)